

ПОСТМОДЕРНИЙ ДИСКУРС МИХАЙЛА РОШКА

Вже десяток літ слідкую за творчістю Михайла Рошка. Кожна з книжок самотнього автора читається легко. Переживаєш разом з героями, обмірковуєш їхні цінності та ідеали в житті. Разом з цим дивуєшся своєрідною манерою наповнення тексту світоглядними принципами самого письменника. Це добре простежується в збірках “Там, где нет женщин”, “Кривавий місяць над Минчелом” і, особливо, в повісті “Ревнощі з того світу”. Не менш відомими є і наукові праці Михайла Рошка. Його монографія “Художній світ романів Кена Кізі: “Політ над гніздом зозулі” та “Часом нестерпно кортить” (2002) стала першою на пострадянському просторі монографією про творчість відомого американського письменника другої половини ХХ ст. Кена Кізі. Рецензія на книжку з’явилася в академічному київському часописі “Слово і Час”, а автор першої в Україні “Історії американської літератури ХХ ст.” проф. Т. Н. Денисова включила монографію М. Рошка до списку рекомендованої літератури з американістики. Але я хотів би зупинитись на ще одному цікавому і глибокому доробку автора: його навчальному посібнику “Постмодернізм у зарубіжній літературі: “Ім’я троянди” У. Еко, “Парфумер. Історія одного вбивці” П. Зюскінда та “Політ над гніздом зозулі” К. Кізі” (2003).

Ідеями постмодернізму Михайло Рошко цікавиться давно, викладає їх на лекціях студентам – журналістам, філологам, романо-германцям, а також вчителям-зарубіжникам в інституті вдосконалення. Загалом М. Рошко вважається одним з найкращих лекторів на обох філологічних факультетах, студенти в захопленні розповідають про його лекції батькам та знайомим. Хоча викладати цілком теоретичні теми, такі як модернізм або постмодернізм, та ще й зацікавити при цьому студента, непросто.

Опублікувавши посібник “Постмодернізм в зарубіжній літературі”, колега зробив добру послугу не тільки філологам, але й викладачам соціогуманітарних дисциплін вищої школи. Так, на одній із власних лекцій з соціології, розглядаючи нові парадигми сучасного со-

ціологічного теоретизування (постмодернізм та гендерну соціологію) вже доводилось рекомендувати студентам-другокурсникам ФРГФ цей посібник та “живі” лекції М. Рошка з проблематики постмодернізму.

В чому актуальність виданого посібника М. Рошка? По-перше, безперечно, це нагальна актуальність через брак подібних праць написаних державною мовою. По-друге, найбільшою мірою актуальність очевидна через своєрідне відставання вітчизняної вищої школи в плані аналізу американських та європейських літературних творів др.п. ХХ ст. Їх можна аналізувати, чітко усвідомлюючи постмодерний дискурс. Крім виключно аналізу творів У. Еко, П. Зюскінда та К. Кізі, М. Рошко викладає основні теоретичні засади постмодерну як нової соціокультурної епохи і постмодернізму як напряму мистецтва, які виникають в другій половині минулого століття як реакція на суспільно-політичні та науково-культурні трансформації ХХ ст.

Власне термін “пост” означає різкий розрив між суспільними явищами та процесами попереднього, модерного (сучасного) і нинішнього, постмодерного (постсучасного) часу. В теперішньому глобалізованому світовому співтоваристві поступово формується нова система цінностей, відбувається колапс реалізму та раціоналізму. Як завжди раніше це побачили і усвідомили художники, письменники, філософи, соціологи. Так, Ч. Міллс в праці “Соціологічне уявлення” засвідчує, що раціоналізація суспільства урізає свободу людини, люди перетворюються на “веселих роботів”, які з радістю приймають ярмо цивілізації. Автор теорії постіндустріального суспільства Д. Белл зображує постмодерністську добу як прояв інстинктів, імпульсів та прагнень, що виявили себе в контркультурі 60-х рр. ХХ ст. Носіями цієї контркультури виявилася молодь, яка заперечила модерністські цінності. Виникають нові форми культури та новий тип світогляду, який є постмодерним.

М. Рошко досить вдало виокремлює чотири основні філософсько-концептуальні принципи постмодернізму. Це – відносність будь-якої “істини”, а звідси – антифанатичність та антиідейність; принцип зняття бінарних позицій; принцип децентрації і принцип плюралізму. Як актуальні ці принципи на сучасному етапі! Говорячи про антиідейність та антифанатичність, М. Рошко немов закликає

до реалізації на практиці смислів постмодерних текстів, адже постмодернізм “вчить довіри до всього живого, до Життя як до чогось набагато мудрішого і складнішого за всі розумові спорудження людського мозку” (стор. 17).

Що робить ідея, ідеологія, фанатична віра в когось або в щось? Вона поляризує суспільство, протиставляє його на ідейно та реально ворогуючі табори. Згадаймо історію: війна Червоної та Білої Троянд в середньовічній Англії, ворожнеча Півночі та Півдня на теренах США, протистояння червоних та білих під час громадянської війни в Росії. Подивімось на вулицю – помаранчеві та блакитні стрічки, взаємні звинувачення та непорозуміння... Люди борються, прагнуть довести свою значимість, важливість власної персони для долі поколінь. Навіть, підкреслюють це. Їхній фанатизм приводить до неврозів, хвороб, травм, жертв... Та чи варто? Чи оціните це хтось через 100 або 200 років? А взагалі чи варто оцінювати?!

Говорячи про принципи зняття бінарних (подвійних) позицій та децентрації автор вдало звертає увагу на традиційне стереотипне протиставлення “чоловік-жінка”, “біле-чорне”, “Схід-Захід” і т.д.

Важливий принцип постмодерного бачення світу полягає в децентрації (тобто, відсутності переваги). М. Рошко детально, на прикладах із власної практики лектора “розшифровує” його читачам. Зауважимо та похвалимо автора, що приклад з вибором найкращої квітки є напрочуд цікавим та повчальним. Насамперед тому, що користуючись працями Жака Дерріди методично розтлумачити цей принцип важко. Перед такою проблемою особисто я зіткнувся, коли жваво готував конспект майбутньої лекції. Самостійно все розумію, оперую філософськими категоріями, а коли починаєш вітворювати це студентам з’являється проблема розуміння матеріалу, а не простого конспектування. М. Рошко вдало і доступно пояснює складні речі. Це особливо імпонує!

Ми просто звикли думати та діяти за принципом “добре-погано”, виставляючи щось на передній план а щось на периферію власної життєдіяльності. Зачитуючись у постмодерні дискурси письменників людина сама для себе формує постмодерний світогляд, корегує власну поведінку. Починаєш усвідомлювати цінність величч Життя та

Свободи. Адже ставлячи щось в житті на передній план починаєш справді фанатити: радієш посаді чи званню, обожнюєш науку, хизуєш знаннями або грошима. Водночас, як вчить мексиканський гуру дон Хуан в працях Карлоса Кастанеди – все це ніщо, ілюзія, марево модерної цивілізації. Людина повинна сформувати власну свободу та незалежність від обставин та, особливо, від матеріальних речей.

Отож, робити собі з чогось ідола – означає дотримуватись модерного принципу центрації.

Постмодерністи заперечують подібний принцип, навпаки, надають перевагу плюралізму та багатоваріативності, прагнуть уникнути уніфікації. Постмодерністи не дотримуються єдиного жанру. Домінує еkleктика. Історичні романи утворюють своєрідний конкубінат із детективом чи психологічним триллером, фантастикою чи містикою.

Власне аналізу таких праць і присвячена основна частина навчального посібника М.Рошка (стор. 22-53).

Головні герої францисканець Вільгельм Баскервільський, бунтар Рендел Макмерфі поводять себе “не так як всі”. Вони протистоять світу визначених наперед цінностей та пріоритетів, світу протистояння та ворожнечі. Ці герої, як носії постмодерністської свідомості, протиставлені героям модерністської свідомості. (Хорхе з Бургоса, парфумери Гренуй та Бальдіні, Старша Сестра (міс Ретчет) та ін.). Для них існують писані та неписані правила, якими всі, як роботи, повинні керуватись. Вони захищають світ власних ілюзій. М. Рошко методично аналізує твори К. Кізі, П. Зюскінда та У. Еко, де розвінчується людська логіка та письменник грає з читачем, обігруючи різноманітні жанри та релігійно-філософські контексти.

Не вдаючись в деталі, можна впевнено констатувати, що посібник стане в нагоді студентській молоді філологічного факультету та факультету РГФ. Адже крім навчальної посібник виконує важливу виховну функцію. Навчаючись постмодерних принципів через призму художніх творів, студент формує такі важливі риси характеру як порядність, волелюбство, толерантність, гуманність.

*Михайло Зан,
доцент кафедри політології УжНУ*